

Ante RENDIĆ-MIOČEVIĆ

UDK 902/904-05 Zaninović, M.

U POVODU 80. OBLJETNICE ŽIVOTA I RADA PROF. DR. SC. MARINA ZANINOVIĆA

Histria antiqua *Ob honorem Marino Zaninović*

Vjerojatno ne bismo pogriješili ustvrdivši da je Prof. dr. Marin Zaninović već pedetak godina među najdosljednijim promicateljima hrvatske arheologije i humanističkih znanosti i kulture u širem smislu. Njegova 80. obljetnica života i odluka članova Savjeta međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju Brijuni-Medulin u Puli o posvećivanju 19. sveska časopisa *Histria Antiqua* svojemu dugogodišnjem zaslužnom članu nije samo dobra prigoda za upućivanje čestitaka jubilarcu, nego je i dobar povod za novo podsjećanje na život i djelo jednog od nestora hrvatske arheologije, odnosno za objavljivanje još jednog u podužem nizu njegovih životopisa. Ovaj najnoviji *curriculum vitae* trebao bi obuhvatiti i pojedine detalje koji su iz različitih razloga izostavljeni u prethodno objavljivanim tekstovima i poznate, a ujedno je to prigoda za dopunu njegove biografije pojedinostima koje su obilježile njegovo djelovanje tijekom proteklog desetljeća. *Histria Antiqua* nije, međutim, prvi zbornik koji mu je posvećen, jer mu je u povodu 70. obljetnice života, prije 10 godina, bio posvećen i dvobroj godišnjaka njegova matičnog Arheološkog zavoda (Odsjeka) za 1999-2000. god.,

Sl. 1. Prof.dr.sc. Marin Zaninović
u svom radnom kabinetu na
Filozofskom fakultetu Sveučilišta u
Zagrebu (Foto: Miljenko Gregl)

Sl. 2. Prof.dr.sc. Marin Zaninović, akademik Duje Rendić-Miočević i Prof. Ronald Syme na Epigrafskom kongresu u Cambridgeu (Velika Britanija) 1967. godine (fotografija iz arhive autora teksta)

odnosno 23-24 svezak časopisa *Opuscula archaeologica*, koji je prigodno bio naslovljen *Sportula Disertationum Marino Zaninović Dicata*.

Prof. dr. Marin Zaninović rođen je 18. siječnja 1930. god. u slikovitom hvarskom “malom mistu” Velom Grablju, iz kojega iz orlovskih visina dopire pogled do mora i grada Hvara. Poput nekih njegovih istaknutih prethodnika i njega je arheologiji i zanimanju za stare europske i mediteranske civilizacije, kao i širokom humanističkom obrazovanju, privukla burna i nadasve zanimljiva povijest rodnoga otoka i osobito njegova iznimno bogata spomenička, poglavito arheološka baština. Nakon osnovnoškolskog obrazovanja pohađao je bolsku, a zatim i splitsku Klasičnu gimnaziju, gdje je 1950. god. i maturirao, iste godine upisavši studij arheologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na tom je Fakultetu diplomirao 1955. god., a nedugo zatim, 1957. god., izabran je za asistenta za antičku arheologiju u tadašnjem Odsjeku za arheologiju zagrebačkog Filozofskog fakulteta. Nakon višegodišnjih pripremnih istraživačkih radova na disertacije naslovljenoj *Ilirsko pleme Delmati i njihova uloga u antičkom Iliriku* na matičnom je Fakultetu doktorirao 1965. god. Potrebno je u ovoj prigodi

istaknuti da je navedena tema njegove disertacije u znatnoj je mjeri obilježila njegovo cjelokupno kasnije znanstveno djelovanje. U takvom kontekstu čini mi se prikladnim parafrazirati riječi što ih je osobno izgovorio prigodom javnog predstavljanja novog dopunjenog izdanja s tekstom njegove disertacije objavljenog s naslovom *Ilirsko pleme Delmati*. Knjiga je tiskana 2007. god. u nakladi Ogranka Matice hrvatske u Šibeniku i šibenske Gradske knjižnice “Juraj Šižgorić“, nakon što je prethodno, 1966. i 1967. god., u dva dijela s istim naslovom disertacija bila objavljena u svescima sarajevskog *Godišnjaka* ANUBiH, Centra za balkanološka ispitivanja. Tom je prigodom Zaninović podsjetio na poznati natpis iz Danila (*Rider*), koji spominje jednog od delmatskih prvaka (*princeps Delmatarum*). Meni se čini da je upravo on osoba kojoj bi najbolje pristajao naslov svojevrsnog novovjekog “delmatskog prvaka”, što opravdava njegovo dugogodišnje sustavno bavljenjem tom buntovnom i ponosnom ilirskom populacijom!

Za nastavak njegove fakultetske karijere važan je bio izbor za docenta 1966. god., zatim izvanrednog profesora 1974. god., a naposljetku, 1978. god., i za redovnog profesora antičke provincijalne i ranokršćanske arheologije. Zaninović je u mirovini od 2000. god., ali je i nakon umirovljenja s istim intenzitetom nastavio s djelovanjem, promičući hrvatsku arheologiju u zemlji i diljem svijeta.

Vrlo je teško u najkraćim crtama prepričati jedan iznimno bogat i nadasve sadržajan život i pritom se osvrnuti na sve funkcije što ih je obnašao na matičnom Fakultetu i na Sveučilištu, kao i na različite aktivnosti u arheološkom i društvenom djelovanju u kojima je njegov doprinos bio iznimno važan i zapažen. U nekoliko navrata bio je, primjerice, na dužnosti pročelnika Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta, član njegova Vijeća i Savjeta, od 1983-1996. i predstojnik fakultetskog Arheološkog zavoda, a od 1977.-1983. Predstojnik Arheološkog instituta u ondašnjem Centru za povijesne znanosti. U razdoblju od 1984.-1994. god. obnašao je dužnost voditelja poslijediplomskog studija arheologije na zagrebačkom Fakultetu, a desetak godina, od 1986.-1996. god., bio je i voditeljem studija arheologije na poslijediplomskom studiju *Kultura i povijest istočnoga Jadrana* Međunarodnog sveučilišnog središta u Dubrovniku. Nedugo nakon obnavljanja djelovanja tada već “dezintegriranog” Saveza arheoloških društava bivše države u razdoblju od 1968-1971. god. bio je drugi po redu predsjednik ondašnjeg Hrvatskog arheološkog društva.

Zaninović je također obavljao različite dužnosti u nekadašnjim društvenim tijelima, poput Republičkog savjeta za zaštitu spomenika RH ili Muzejskog savjeta RH, a ujedno je bio i koordinatorom znanstvenih projekata iz oblasti arheologije u RH. U razdoblju od 1993-1997. god. među inim je bio i članom Komisije humanističkih znanosti pri Ministarstvu znanosti i tehnologije RH. Od ostalih aktivnosti za ovu prigodu bih izdvojio i podatak da je bio predavačem

na Hrvatskim studijima u Zagrebu. 1988. god. bio je imenovan članom suradnikom HAZU, a iste godine i redovitim članom Centra za balkanološka ispitivanja ANUBiH u Sarajevu, kao i inozemnim dopisnim članom *Deputazione di Storia Patria per le Venezie*. Član je Međunarodnog udruženja za grčku i latinsku epigrafiju (A.I.E.G.L.) koje djeluje pod okriljem UNESCO-a. Podsjetio bih također da je ranih sedamdesetih godina proteklog stoljeća bio jedan od recenzentata - zajedno s akademikom Nenadom Cambijem i piscem ovih redaka - planiranog obnovljenog izložbenog postava Antičke zbirke Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Od 1987.-1990. god. bio je na dužnosti urednika arheologije u izdanjima Leksikografskog zavoda.

Zaninovićevo nastavničko djelovanje nije se odvijalo isključivo na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, nego i na drugim uglednim visokoobrazovnim ustanovama, od kojih neke nisu u Zagrebu i Hrvatskoj. 1968-1969. god. bio je, primjerice, gostujućim profesorom na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani, a 1995. god. predavao je na poslijediplomskom studiju padovanskog Sveučilišta (*Istituto di Archeologia e Storia Antica*). Tijekom 1990. god. sudjelovao je u nastavi Sveučilišta humanističkih znanosti (*Université des Sciences Humaines*) u Strasbourgu, u njegovu Odjelu za istraživanje rimske povijesti (*Groupe de Recherche d'Histoire Romaine, C.N.R.S.*).

Među dužnostima što ih je obnašao su i poslovi urednika u nizu arheoloških časopisa, među kojima ističem njegovo uređivanje svezaka 7 - 26 (1982-2002. god.) godišnjaka Arheološkog zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu (*Opuscula archaeologica*). Od 2006. god. član je uredništva časopisa *Folia archaeologica balcanica* u Skopju, a od 1987. god. urednik časopisa Arheološkog instituta u Zagrebu *Prinosi*. Prethodno je bilo naglašeno da je član uredništva časopisa Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju Brijuni-Medulin u Puli *Histria antiqua* - posljednjim svescima, br. 18/1 i 2, on je i glavnim urednikom - a od 2007. god. je i članom Savjeta navedenog Centra. Potrebno je također pripomenuti da je od trenutka pokretanja časopisa, od 1995. god., u gotovo svakom svesku, od 18 (19) koliko ih je do danas objavljeno, s iznimkom 2., 7., 9., 11., i 17. sveska, Zaninović imao zanimljive priloge uklopljene u tematske okvire svakog pojedinog skupa.

Zaninovićeve bibliografije, barem prema meni dostupnoj evidenciji, u ovom bi trenutku trebala sadržavati 367 različitih naslova. Potrebno je također istaknuti da je autorom 2 knjige, od kojih se jedna odnosi na ilirske Delmate, dok je drugoj naslov *Od Helena do Hrvata*. Potonja je objavljena 1996. god. i u njoj je sabrano četrdesetak njegovih najznačajnijih rasprava. Osim delmatsko-ilirskih tema i tema posvećenih odnosima domaćeg stanovništva prema grčkim došljacima te kasnije Rimljanima, zatim tema vezanih uz pomorske puteve na Jadranu, uz panonske riječne flote i sl., među njegovim raspravama u osobito velikom broju zastupljene su gospodarske teme, osobito one povezane s vinogradarstvom, proizvodnjom i trgovinom soli i sl., kao i različite topografske teme. U tom kontekstu svakako je potrebno istaknuti rezultate koje je postigao u lociranju Delminija, Promone i drugih ilirskih gradinskih naseobina, a značajan je također i njegov rad objavljen na njemačkom jeziku u poznatoj seriji *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, kao i prikaz dvadesetak ovdašnjih lokaliteta objavljen u *Princeton Encyclopaedia of Classical Sites* u Princetonu u Sjedinjenim američkim državama. Čini se, međutim, da među njegovim priložima ipak prevladavaju hvarske teme, odnosno povijest i spomeničko nasljeđe njegova rodnog otoka. Veliku pozornost posvećivao je i duhovnom životu te s tim u vezi domaćim kultovima, a još više pozornosti posvetio je aktivnostima rimskih vojnih jedinica. U mnogo navrata pisao je o rimskoj vojsci, odnosno ulozi vojske u procesima romanizacije Ilirika i Dalmacije te sjevernih, panonskih područja. Posljednja u nizu njegovih rasprava objavljena je katalogu aktualne izložbe *Antički Grci na tlu Hrvatske*, a naslovljena je *Grčke podjele zemljišta na otocima Hvaru, Visu i Korčuli*. Navedeni naslov definira još jedno značajno područje Zaninovićeve istraživanja, koja su iznjedrila jedno od najvažnijih novijih arheoloških otkrića u Hrvatskoj. Zaninoviću je, naime, uspjelo identificirati ostatke grčkog katastra, odnosno tragove parcelacije zemljišta (*chora*) očuvane na području starogradskog polja, istočno od antičkog Fara (*Pharos*), naseobine jonskih Parana, u smjeru Vrboske i Jelse. Navedeni ostatci grčke katastarske podjele zemljišta među najbolje su očuvanima u grčkom svijetu pa je to bio razlog što je taj dio otoka Hvara UNESCO stavio pod svoju zaštitu proglašivši ga dijelom svjetske spomeničke baštine.

Veći dio terenskog istraživačkog rada Zaninović je posvetio rekognosciranjima, obilazeći terene koji su nerijetko bili teško prohodni i stoga gotovo nedostupni. Od njegovih iskopavanja ili sudjelovanja u iskopavanjima u različitim ekipama mogli bismo spomenuti brojne hvarske lokalitete, najprije one iz najranijih dana u ekipi koju je predvodio akademik Grga Novak - riječ je o istraživanjima Grapčeve i Markove špilje - do istraživanja u Dolu, Starigradskom polju, na kompleksu Tora i drugim arheološkim lokaliteta. Njima bismo trebali pribrojiti i njegovo sudjelovanje

Sl. 3. Prof.dr.sc. Marin Zaninović prilikom izlaganja o arheološkim temama na otoku Hvaru (fotografija iz arhive autora teksta)

u istraživanjima na području Danila (*Municipium Riditarum*) kod Šibenika, zatim Garduna (*Tilurium*) kod Trilja, zatim Cavtata, Brača, Korčule, Mljeta, Lastova, Stona i Molunta, ali i u Ošanićima kod Stoca.

Svi pisci Zaninovićevih životopisa pa tako i pisac ovih redaka, u svojim su tekstovima uvijek isticali njegov pedagoški rad koji je na vrlo suptilan način rušio uobičajene barijere između učitelja i učenika. Kao sveučilišni nastavnik, ali i kao predavač na brojnim znanstvenim i stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu, uvijek je na slušatelje ostavljao upečatljiv dojam, u čemu mu je, osim sjajnog vladanja materijom, od velike pomoći bio i njegov sonorni i nadasve sugestivni glas. Odgojio je mnoge generacije današnjih aktivnih arheologa u Hrvatskoj, ali što mi se čini još važnijim uvijek je pomagao i poticao svoje bivše studente, kao i svakoga tko bi zatražio njegovu pomoć. U jednom ranijem tekstu pisao sam o njegovim ljudskim vrlinama kojima je pribavio naklonost mnogih

koji su imali prigodu s njime surađivati, kao i njegovoj skromnosti, druželjubivosti i pristupačnosti te samo njemu svojstvene elokventnosti, ali i gotovo legendarne sklonosti za duhovite dosjetke. Trebalo bi također istaknuti i njegovo razmjerno često pojavljivanje u tiskovnim i elektronskim medijima, a poglavito u obrazovnim radio i TV emisijama. Velikim znanjem, erudicijom i osobitim darom komuniciranja teme o kojima je razglabaoživom je riječi znao približiti i prosječnom čitatelju, gledatelju ili slušatelju.

Za svoj predani rad Marin Zaninović je dobio brojne nagrade i priznanja. U ovoj prigodi izdvojio bih ona za koja vjerujem da su i njemu od osobitog značenja. Među takvim priznanjima sigurno visokom mjesto zauzima najviše strukovno priznanje, Nagrada Hrvatskog arheološkog društva "Don Frane Bulić" za životno djelo, koja mu je uručena 2003. god., a dodijeljena mu je za 2002. god. Za pretpostaviti je da mu mnogo znači i Nagrada grada Hvara za životno djelo koja mu je dodijeljena 2004. god. za njegov polustoljetni znanstveni i pedagoški rad. U listopadu 2008. god. bila mu je dodijeljena i prestižna Nagrada Hrvatskog državnog sabora za životno djelo za cjelokupni znanstveno-istraživački rad u području humanističkih znanosti. Dobitnik je, također, zajedno sa suradnicima, Nagrade Industrije nafte (INA) u 2008. god. za autorski prilog u knjizi naslovljenoj *Kroatien in der Antike*, objavljenoju Mainzu u Njemačkoj, za što je dobio, zajedno s istim suradnicima, i Godišnju nagradu Hrvatskog arheološkog društva "Josip Brunšmid", koja mu je uručena u 2009. god.

Zasebno poglavlje u Zaninovićevu životopisu je njegov svestrani doprinos aktivnostima što ih je proteklih petnaestak godina provodio Međunarodni istraživački centar za arheologiju Brijuni-Medulin u Puli. Gotovo da i nije bilo skupa na kojemu nije bio u višestrukim ulogama, ne samo predavača i iznimno aktivnog sudionika u diskusijama, nego i predstavljачa novoizašlih svezaka relevantnih časopisa te uvažavanog člana Savjeta Centra i Uredništva časopisa *Histria Antiqua*. Mislim da su svi koji su s njime u proteklom razdoblju surađivali ili se s njime družili osjećaju da je bio i ostao svojevrsni *Genius loci*, dobar duh gotovo svih održanih skupova, osoba koja je mudrošću i odmjerenošću uvijek znala iznaći pravu mjeru, mireći i ono što se moglo činiti nepomirljivim te znalački pronalazeći načine koji su pridonosili stvaranju dobre atmosfere, onoga što je uvijek bila odlika skupova održanih u organizaciji prethodno spomenutog Centra. Čestitajući mu i na ovaj način jubilarnu obljetnicu poželimo mu da provede još mnoge godine u miru i dobrom zdravlju, na dobrobit hrvatske, ali i mediteranske i europske arheologije, a dakako i Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju Brijuni-Medulin!

U Zagrebu, 27. listopada 2010.